

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2012 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2012

1

Vilnius 2013

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2012

1

Vilnius 2013

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-7-55

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

DOMININKAS B U R B A

KELI EPIZODAI IŠ MUZIKANTŲ GYVENIMO XVIII A. VILNIAUS PAVIETO PILIES TEISMO BYLOSE

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės muzikinė kultūra yra gana plačiai tyrinėta. Tirdami LDK ir XIX a. muzikinę veiklą daug nusipelnė tokie mokslininkai kaip Vytautas Povilas Jurkštas¹, Jūratė Trilupaitienė², Girėnas Povilionis³, Laima Kiauleikytė⁴, Mindaugas Paknys⁵ bei Daiva Steponavičienė⁶. Nors šios studijos yra aktualios ir vertingos, didžiausias dėmesys jose koncentruotas daugiau į meninę istoriją, nagrinėti kūriniai, pristatyti kompozitoriai bei kiti muzikinio gyvenimo elito atstovai, o patys pagrindiniai muzikos atlikėjai – muzikantai – dažnai tik paminimi. Tiesa, Stasys Samalavičius yra paskelbęs straipsnį apie muzikantus ir muzikos instrumentus senajame Vilniuje, bet tai – bene

¹ V. P. Jurkštas, Galilėjai ir Lietuva, *Kultūros barai*, 1979, nr. 1, p. 69; V. P. Jurkštas, Muzika Vilniaus Žemutinėje pilyje, ten pat, 1990, nr. 7–8, p. 92–95; nr. 9, p. 67–71; V. P. Jurkštas, Aldonos Gedinaitės muzikantai, *Mokslas ir gyvenimas*, 1991, nr. 3, p. 30–31; V. P. Jurkštas, Galilėjus Lietuvoje, dar kartą apie liutnininką Gallieu, *Kultūros barai*, 1990, nr. 3, p. 74–75; V. P. Jurkštas, Merkinės seniūno kapela, *Muzikos barai*, 1990, nr. 17, p. 7; V. P. Jurkštas, Musninkų bažnyčios kantorai, *Krantai*, 1990, nr. 6, p. 27–30; V. P. Jurkštas, Pašiaušės kolegijos muzikos bursas, *Komunistinis žodis*, Kelmė, 1988, gruodžio 3, p. 3 (Bibliografijoje neminimi gausūs muzikinio gyvenimo tyrinėtojų straipsniai bei publikuoti šaltiniai. Apsiribojama tik monografijų išvardijimu ir darbais, tiesiogiai susijusiais su muzikantų gyvenimu).

² J. Trilupaitienė, *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*, Vilnius, 1995; J. Trilupaitienė, Kristupas Klabonas: gyvenimo ir kūrybos bruožai, *Menotyra*, 2007, t. 14, nr. 1, p. 16–24.

³ G. Povilionis, *Vargondirbystės menas Lietuvoje: nuo baroko iki klasicizmo = The Lithuanian organ art: from baroque to classicism: vargonų katalogas, XVII a. – XIX a. pirmoji pusė*, Vilnius, 2009.

⁴ L. Kiauleikytė, *XVIII a. II pusės – XIX a. muzikinė Lietuvos dvarų kultūra: stiliaus epochų sankirtose*, Vilnius, 2008; L. Kiauleikytė, Apie XVIII–XIX a. sandūros muzikinį Lietuvos miestelėnų repertuarą, *Menotyra*, t. 18, 2011, nr. 3, p. 196–213.

⁵ M. Paknys, Vargonų meistrai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ten pat, 2001, nr. 2, p. 52–61.

⁶ D. Steponavičienė, Muzikinis gyvenimas Vilniaus Žemutinėje pilyje, *Istorija*, t. 52, 2002, p. 24–38.

vienintelė tokio pobūdžio publikacija⁷. Galima teigti, kad šio amato žmonių kasdienybės vaizdai suteikia informacijos apie muzikantų buitį, kuri gali būti svarbi tiriant jų kūrybą.

Vilniaus pavieto pilies bei žemės teismų knygose žinių apie muzikantus užtinkama retai. Greičiausia šią tendenciją lėmė tai, kad pilies teismuose vyravo bajorų luomo asmenų skundai, o muzikantai dažniausiai būdavo žemesnių visuomenės sluoksnių atstovai. Informacija bylose apie juos daugiausiai žinoma iš jų oficialių darbdavių, globėjų, vyresniųjų dokumentų, todėl ji nėra tiesioginė, bet vis dėlto neatmestina. Teismo dokumentai nėra absoliučiai patikimas šaltinis, tačiau tiriant kriminalinius konfliktus, vykusius praeityje, svarbu ne nustatyti kaltuosius, bet atkreipti dėmesį į informaciją, kuri suteikia žinių apie to meto gyvenimo detales, kurias aiškinantis tampa labiau suprantamas epochos kontekstas. Apie įvairių Vilniaus socialinių sluoksnių kriminalinius nusikaltimus bei konfliktines situacijas istoriografijoje jau yra rašyta⁸. Atskirų straipsnių pagrindu tapo bylos, kuriose dalyvavo dvasininkai⁹, miestiečiai¹⁰, žydai¹¹. Šio straipsnio objektas – muzikantus kaip ieškovus ar atsakovus mininčios Vilniaus pavieto pilies teismo bylos. Straipsnio tikslas – išsamiai pateikti bylą, kuriose dalyvavo muzikantai, informaciją to meto Vilniaus nusikalstamumo kontekste. Bylos pateikiamos chronologine tvarka.

XVIII a. Vilniuje, kaip ir kituose to meto LDK miestuose, būdavo daug įvairiausių nusikaltimų, išliko žinių apie to meto bausmes. Miestuose nuolatos vykdavo muštynės, pasibaigdavusios kūno sužalojimu ar netgi nužudymu, žinoma smurto šeimoje, dvikovų

⁷S. Samalavičius, Kokiais instrumentais grojo vilniečiai XVII–XVIII a., *Kultūros barai*, 1989, nr. 11, p. 48–52; tas pats straipsnis perspausdintas knygoje: S. Samalavičius, *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose* (sudarė A. Samalavičius ir A. Ragauskas), Vilnius, 2011, p. 27–30.

⁸D. Burb a, Azartiniai lošimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, *Šiaurės Atėnai*, 2006, rugėjo 9, p. 3, 10; D. Burb a, Juodos dėmės ant garsių vilniečių kostiumų, *Kultūros barai*, 2008, nr. 6, p. 83–87; D. Burb a, Nusikaltimai ir bausmės Vilniaus pilininko jurisdikcijoje XVIII amžiaus antrojoje pusėje, *Lietuvos pilys*, 2007, nr. 3, p. 49–65; D. Burb a, Paprotys paleisti pasmerktąjį prašant merginai. 1769 m. įvykio Vilniuje analizė, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2008, 1, p. 27–43; Д. Б у р б а, Жители регионов Латвии в уголовных делах замкового суда Вильнюсского повета в XVIII веке, *Daugavpils Universitāte Humanitārās fakultātes XVI starptautisko zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture XI. Vēsture: avoti un cilvēki*, Daugavpils, 2009, l. 36–43.

⁹D. Burb a, Vilniaus kapitulos dvasininkai konfliktų dėl statybų ir pastatų priežiūros Vilniuje XVIII a. pabaigoje, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje. Miesto erdvė*, Kaunas, 2007, p. 72–83; D. Burb a, Jėzuitai kaltintojai, jėzuitai kaltinamieji. Vilniaus pavieto pilies ir žemės teismų knygų informacija apie jėzuitus 1734–1773 m., *Jėzuitai Lietuvoje (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas = Jesuits in Lithuania (1608–2008): life, work, heritage*: sudarytoja N. Markauskaitė, Vilnius, 2012, p. 160–176.

¹⁰J. Kiaupienė, XVI amžiaus Vilniaus viešojo gyvenimo vaizdai, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, t. 2, p. 15–29; E. Laucevičius, Žiaurus kerštas, *Švyturys*, 1959, nr. 15, p. 15; S. Samalavičius, O. Aleksa, Kruvina Jono Helmano špaga, *Švyturys*, 1969, nr. 6, p. 22–23; S. Samalavičius, O. Aleksa, Sidabrą sukroviau į maišą, ten pat, 1969, nr. 16, p. 15–16.

¹¹D. Burb a, Ritualinės žmogudystės? Bandyamas apkaltinti Vilniaus žydus XVIII amžiuje, *Naujoji Romuva*, 2006, nr. 2, p. 25–27.

atvejų. Išliko skundų apie nelegalų įkalinimą (tiek privačiai – pvz., savo rūsyje ar bute, tiek valstybės ar atskirų miesto bendruomenių kalėjimuose – pilies, magistrato, žydų bendruomenės (kahalo) ir kituose kalėjimuose, Lietuvos Vyriausiojo tribunolo kordegardijoje¹²). Kartais nusikaltėliai šturmuodavo svetimus namus, netgi bažnyčias, miesto gyventojai bei svečiai būdavo apiplėšinėjami. Nusikaltimai vykdavo tiek naktį, tiek vidury dienos. Valstybė turėjo nedaug galių, jos policinis aparatas nebuvo stiprus. Todėl nusikaltimai buvo dažni, o prasižengėliai bausmių sulaukdavo retai. LDK teisė numatė, kad už pavaldinių nusikaltimus atsakomybė tenka jų savininkui, todėl, pvz., bursos studentų nusikaltimų atveju skundžiami buvo visų pirma jų vadovai, kartais netgi pats akademijos rektorius.

Pirmoji straipsnyje aptariama situacija įvyko 1722 m. vasarį. Beje, šią istoriją minėjo ir istorikas Liudas Jovaiša savo apžvalginiame straipsnelyje. Minėtas autorius teigė: „1722 m., norėdami padėti kolegoms iš jėzuitų Šv. Kazimiero bažnyčios bursos atkeršyti miestiečiui Kazimierui Gembičiui, paveržusiam užsakymą groti vestuvėse, universiteto bursistai patykojo į Trinitorių bažnyčią Antakalnyje vykstantį groti konkurentą ir primušė lazdomis šalia Šv. Jono bažnyčios. Kilo didelis triukšmas, smurtautojams buvo liepta nekišti nosies iš bursos, priklausančios kolegijos jurisdikcijai ir nepasiekiamos pašaliečiams. Ilgainiui viskas, kaip ir pasakose, baigėsi geruoju...“¹³ Visgi pilies teismo dokumentai leidžia apie šį įvykį pasakyti kur kas daugiau. Į Vilniaus pavieto teismą kreipėsi Vilniaus Pranciškonų (Švenčiausios Mergelės Marijos Ėmimo į dangų) bažnyčios kapelmeisteris Kazimieras Gembičius (Kazimierz Gębicz). Jis skundė Vilniaus Šv. Jono kolegijos (Vilniaus akademijos) ir Šv. Kazimiero bursos prefektus ir muzikantus bei jų pagalbininkus. Juos kaltino namų užpuolimu bei kitais smurtiniais nusikaltimais Vilniuje. Kaip pagrindinę priežastį besiskundžiantysis nurodė, esą kaltinamieji jėzuitų bursos studentai – Šv. Kazimiero bažnyčios muzikantai – blogai grojo Minsko pavieto stovyklininko Leono Volodkovičiaus (Leon Wołodkowicz) ir Konstancijos Cechnoweckos (Konstancja Ciechanowiecka) vestuvėse. Dėl to buvo pašalinti ir vietoj jų pakviesti pranciškonnai. Anot besiskundžiančiojo, jis su Pranciškonų bažnyčios muzikantais buvo pakviestas groti Volodkovičių vestuvių išvakarėse vasario 14 d. ir atliko savo darbą. Kitą dieną, anot K. Gembičiaus skundo bei paties L. Volodkovičiaus rašto, patvirtinančio kapelmeisterio nuomonę, K. Gembičius su savo muzikantais buvo pakviesti groti Paneriuose pas bajorą Stanevičių. Pasak skundo, Šv. Kazimiero jėzuitų bursos prefektas (*mistrz*) Aleksandras

¹² Apie įkalinimo vietas Vilniuje žr. plačiau Д. Бу р б а, Служба Вильнюсской замковой тюрьмы по материалам дел замкового суда в первой четверти XVIII века, *Daugavpils Universitāte Humanitārās fakultātes XVI starptautisko zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture X. Vēsture: avoti un cilvēki*, Daugavpils, 2007, l. 47–54.

¹³ L. J o v a i š a, Jėzuitų kolegijų bursos, *Universitas Vilnensis*, 2010, vasaris (nr. 1), p. 9.

Kašycas¹⁴ (Aleksander Kaszyc) kreipėsi į jaunosios motiną Apso seniūnienę Feliciją Cechanovecką (Felicjanna Ciechanowiecka). Jis prašė, kad ši leistų jiems groti per puotą (*biesiada*) prieš vestuves vasario 15 d. Minsko vaivados Kristupo Stanislovo Zavišos (Krzysztof Stanisław Zawisza) rūmuose, ir ji leidusi. Tačiau nei jaunikiui, nei jo draugams bursų muzikantų grojimas nepatiko. L. Volodkovičius jiems padėjo ir pasakė, kad nekvies jų groti per vestuves. Minsko pavieto stovyklininkas atėjo pas K. Gembičių ir prašė jų groti išskilmėse. Anot Pranciškonų bažnyčios kapelmeisterio, jis ne iš karto sutiko, motyvuodamas, esą nenorintis trukdyti pradėtam bursos muzikantų darbui. Tačiau L. Volodkovičius paaiškino, kad su bursos muzikantais atsiskaitęs, tad K. Gembičius sutiko, nes jau buvo pagrojęs pas Stanevičių ir turėjo laisvo laiko. Vasario 18 d. jis ir Pranciškonų bažnyčios muzikantai grojo Volodkovičių vestuvių išskilmėse Minsko vaivados rūmuose, nesitikėdami nieko blogo. Jie ten praleido kelias dienas, pats K. Gembičius kurį laiką negrįžo namo.

Tačiau užmokestį praradę studentai kerštavo. Apsiginklavę taranais (matyt, rąstais, kuriuos galima buvo panaudoti laužiant duris), vėzdais, lazdomis ir kardais, naktį užpuolė K. Gembičiaus namus, ėmė laužti duris. Pranciškonų bažnyčios kapelmeisterio žmona ėmė šauktis pagalbos. Išgirdusi triukšmą, šalia gyvenusi Naugarduko vaivadijos kaštelionienė Elžbieta Pranckevičienė (Elżbieta Franckiewiczowa) sukviėtė žmones ir išsklaidė užpuolikų gaują. Pirmą naktį puolimu tikslas nepasiektas, tiesa, K. Gembičiaus mūrnamio vartuose liko žymės nuo užpuolikų ginklų. Tačiau tuo viskas nesibaigė. Bursos muzikantai suorganizavo savo pagalbininkus skurdžius *pauperius* (*pauperowie*), kurie ėmė daryti visokias pasalas mieste. K. Gembičiaus žmona davė užduotį savo bernui (*parobek*) Tomui Sekeniui (Tomasz Siekien) perduoti žinią apie padėtį vyrui. Bet jis jėzuitų bursų muzikantų bei jų pagalbininkų buvo perimtas *viešoje Dominikonų gatvėje* (*na dobrowolney publiczey ulicy dominikanskiej*) ir sumuštas, grįžo visas kruvinas. Skunde teigta, jog bursos auklėtiniai sumanė apgaulės būdu išvilioti besiskundžiantįjį. Kažkokiam neįvardytam byloje žmogui jie davė vieną auksiną ir liepė nueiti pas K. Gembičių ir pasakyti, kad kviečiantys groti. Iš pradžių, neįtardamas klastos, kapelmeisteris pasiuntė savo bosistą, kad šis eitų pakviesti muzikantus. Bet kai bosistas nusileido žemyn, papiirkėtasis, pamatęs, jog čia ne K. Gembičius, ir jo išvilioti į gatvę nepavyko, atėmė iš bosisto auksiną. Taip kapelmeisteris suprato, jog visa tai – apgavystė ir jokio muzikinio užsakymo nebuvo. Suvokęs, kad jo gyvybei ir sveikatai gresia pavojus, vasario 19 d.

¹⁴ Beje, apie tėvą Aleksandrą Kašicą kaip Vilniaus kolegijos muzikų bursos prefektą jokių žinių nėra; 1722 m. pradžioje tas pareigas turėjo eiti tėvas Jonas Jaroševičius, o 1722 m. antroje pusėje – tėvas Aleksandras Bakanovskis (Aleksander Bakanowski). Galima teigti, kad bylos šaltinis papildo ir patikslina metinių jėzuitų katalogų informaciją, kurioje neatsispindi personaliniai pasikeitimai, ypač trumpalaikiai, įvykę per vienerių metų laikotarpį nuo vienos vasaros iki kitos. Tiesa, galbūt K. Gembičius ar teismo raštininkas suklydo įvardydamas pareigas. Už šią informaciją ir konsultaciją dėl *prefekto* termino vertimo padėka reiškiamą istorikui Liudui Jovaišai.

K. Gembičius paprašė L. Volodkovičiaus bei jo draugų apsaugos grįžtant namo, ir šie ją suteikė. Antraip priešininkai jį „greičiausiai būtų užmušę“. Tačiau jėzuitų bursų auklėtinių smurtas tuo nesibaigė. Pirma buvo sumuštas kapelmeisteriui tarnavęs jaunuolis Martynas Žižminskis (Marcin Zyzminski). Bursos muzikantai sumušė jam veidą, sužeidė viršutinę lūpą, „kad negalėtų groti“. Po tokių įvykių K. Gembičius paprašė poną Ambrozevičių (Ambroziewicz) protekcijos ir nuėjo pas tuometinį Vilniaus akademijos rektorių Tobiją Arentą (Tobiasz Arent). Šis patikino, kad teisingumas bus įvykdytas, o bursos muzikantų pyktis sutramdytas ir nuo kapelmeisterio galvos „nenukris nė plaukas“. Tačiau, nepaisant rektoriaus pažadų, Šv. Jono ir Šv. Kazimiero bursos auklėtiniai savo kėslų neatsisakė. Vasario 21 d. jie sukvietė pauperius (matyt, špitolininkus) iš Šv. Jono špitolės ir surengė Šv. Jono bažnyčioje bei šalia esančiose kapinėse¹⁵ pasalą. Tuo metu K. Gembičius vyko į Antakalnį, Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčią, kur buvo pakviestas trinitorių atlikti muzikinių kūrinių. Tačiau pakeliui jį užpuolė minėtieji bursos studentai bei pauperiai, išvilko iš rogių, tempė per visas kapines, mušė kumščiais, lazdomis ir kardų plokščiąja puse. Kapelmeisteris, anot skundo, nušliaužė prie Šv. Jono bažnyčios ir ten ėmė melstis priešais krucifiksą Šv. Dievo kūno koplyčioje, dėkojo Dievui, kad „dar dvasia kūne išli-ko“. Kaltinamieji įsiveržė į bažnyčią, bet pamaldose buvę žmonės apgynė K. Gembičių. Kaip jis minėjo skunde, po visą bažnyčią buvo pritaškyta kraujo, ypač po krucifiksu. Nors išliko gyvas, rogių su muzikos instrumentais ir arkliai bursos muzikantai negrąžino¹⁶. Šį pasakojimą patvirtina ir į teismą pristatytas minėtojo Leono Volodkovičiaus raštas, kuriame jis teigė, esą nenorėjęs, kad jėzuitų bursos muzikantai grotų jo vestuvėse¹⁷. K. Gembičiaus skundas labai emociingas, pabrėžiantis jėzuitų kaltę ir nesąžiningumą. Tačiau nusikaltimas galbūt nebuvo toks žiaurus. Visgi Pranciškonų bažnyčios kapelmeisteris liko gyvas ir sveikas. Galbūt ši istorija ne tik muzikantų konkurencinės kovos? Tai galėjo būti ir jėzuitų bei pranciškonų nesutarimai, kurių pagrindas buvo piniginiai klausimai, tačiau kol kas tai tik prielaida.

Tiesa, po kiek laiko jėzuitai kreipėsi į teismą ir kaltino minėtąjį K. Gembičių, esą jis siekęs susidoroti su bursos muzikantais. Tam pasitelkęs Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo kareivius, kurie, perrengti sermėgomis, turėjo pasalose tykoti bursos auklėtinių. Anot skundo autorių, išsigandę bursistai net bijojo išeiti į gatvę. Apgailestauta, kad jie

¹⁵ Apie kapinių egzistavimą prie Šv. Jono bažnyčios žinoma iš archeologijos duomenų, Vilniaus universiteto pastatų kompleksas, <<http://kvr.kpd.lt/heritage/Pages/KVRDetail.aspx?lang=lt&MC=770>> (už nuorodą reiškiamą padėka archeologei Aušrai Zalepūgienei).

¹⁶ 1722 m. vasario 21 d. Pranciškonų bažnyčios kapelmeisterio Kazimiero Gembičiaus skundas prieš Vilniaus akademijos ir Vilniaus Profesų namų prie Šv. Kazimiero bažnyčios jėzuitus, 1722 m. Vilniaus pavieto pilies teismo aktų knyga, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVI*), SA, b. 4737, l. 53–58v.

¹⁷ 1722 m. vasario 21 d. Pranciškonų bažnyčios kapelmeisterio Kazimiero Gembičiaus skundas prieš Vilniaus akademijos ir Vilniaus Profesų namų prie Šv. Kazimiero bažnyčios jėzuitus, ten pat, l. 52–52v.

negalintys pasirodyti netgi bažnyčiose ir todėl turėjo didelių nuostolių¹⁸, tačiau kaip baigėsi šis konflikto tęsinys nežinoma.

Tų pačių metų teismų knygoje rasta ir kita byla, kurioje nuo bursos muzikantų nekentėjo Vilniaus miestietis. 1722 m. gruodžio 1 d. Vilniaus miestietis, Vilniaus miesto svėryklos raštininkas (*pisarz wag*¹⁹) Motiejus Kvačinskis Jaroševičius (Maciej Kwaczyński Jaroszewicz) skundė Šv. Kazimiero bažnyčios bursos muzikų magistrą tėvą prefektą Kosinskį (Kosiński), bursos vyresnįjį (senjorą) Kazimierą Lukaševičių (Kazimierz Łukaszewicz) bei šios bursos muzikantus, kitus bursos gyventojus (netgi moterį Marijoną Jasiulevičiūtę Jazvicką (Mariana Jasiuliewiczówna Jazwicka)²⁰). Vėlyvą vakarą, maždaug devintą valandą (vėlesnėje byloje minėtas laikas tarp antros ir trečios valandos nakties) minėtas miestietis buvo prie rotušės ir laukė savo tarnų, kurie turėjo atnešti jam žvakes ir nugabenti į suolininko Osipovičiaus (Osipowicz) namus. Kompanija iš Šv. Kazimiero bursos studentų tykojo miestiečio prie rotušės, netoli vadinamųjų sandėlių. Jie užpuolė miesto pareigūną. Anot M. Kvačinskio Jaroševičiaus, jis kreipėsi į smurtautojus, prašė, kad jo pasigailėtų, neužmuštų vietoje, leistų priimti krikščioniškus sakramentus. K. Lukaševičius paklausė mušamojo, kas jis esąs, ir sužinojęs, kad tai M. Kvačinskis Jaroševičius, liepė bendrams liautis. Jie pasitraukė, palikdami žmogų likimo valiai. Pats miestietis skunde minėjo, kad paliktas gatvėje garsiai šaukėsi pagalbos. M. Kvačinskio Jaroševičiaus šauksmą išgirdo Rūdninkų gatve eję tarnai, surado ir nuvedė į jo namus. Šalia Šv. Kazimiero bažnyčios vartų jie pamatė smurtininkus, kurie juokėsi, prisimindami neseniai įvykusias muštynes. Vienas M. Kvačinskio Jaroševičiaus tarnas Antanas Kochanovskis (Antoni Kochanowski) bandė apeliuoti į bursos gyventojų sąžinę, klausdamas, ar reikėjo taip mušti jo poną, bet šie nieko neatsakė. Konflikto metu M. Kvačinskis Jaroševičius buvo sužeistas kumščiais bei kardais, ką vėliau patvirtino barzdaskutys (chirurgas). Smurtininkai sugadino miestiečio kontušą, atėmė kardą, kainavusį 20 auksinų, avikailio kepurę su prancūziškos medžiagos pamušalu, kainavusią 20 auksinų, ir dar 10 auksinų. Teismas, atsižvelgdamas į besiskundžiančiojo luomą, nurodė, kad byla turi būti sprendžiama magdeburgijos teisme²¹. Apie bylos baigtį rasti žinių nepavyko.

¹⁸ 1722 m. liepos 4 d. Vilniaus akademijos jėzuitų skundas prieš Vilniaus miestietį Pranciškonų bažnyčios kapelmeisterį Kazimierą Gembičių, ten pat, l. 460–461v.

¹⁹ Aivo Ragausko teigimu, miesto svėryklos raštininkas nebuvo aukšta pareigybė, tačiau ekonomiškai tai buvo gana svarbi ir pelninga ekonomiškai. Jo funkcijos – pateikti miesto išdo ekonomams ataskaitas, kas, kada ir kiek svėrė prekių. Žr. A. R a g a u s k a s, Vilniaus miesto valdantysis elitas: XVII a. antroje pusėje (1662–1702 m.) Vilnius, 2002, p. 100–101 (už nuorodą reiškiamą padėką istorikui Aivui Ragauskui).

²⁰ Bursa – ne vienuolynas, jame galėjo gyventi ir moterys.

²¹ 1722 m. gruodžio 1 d. Vilniaus miestiečio Motiejaus Kvačinskio Jaroševičiaus skundas prieš Vilniaus Profesų namų prieš Šv. Kazimiero muzikantų bursos prefektą Kosinskį, 1722 m. Vilniaus pavieto pilies teismo aktų knyga, *LVI A*, SA, b. 4737, l. 661–662v; 1723 m. vasario 10 d. teismo sprendimas, 1722 m. Vilniaus pavieto pilies teismo aktų knyga, ten pat, b. 4738, l. 83–84.

Kaip matome, abi bylos iš 1722 m. buvo susijusios su jėzuitų studentais. Akademijos muzikų bursų gyventojai buvo privilegijuotas sluoksnius, jiems tekdavo nemažai Jėzuitų ordino bursoms skiriamų lėšų²². Galbūt jie jautė tam tikrą pranašumą prieš kitus? Tačiau tai tik spėjimas, nes daugiau bylų dėl bursų muzikantų nusikaltimų nėra rasta.

XVIII a. 4–8 dešimtmečių bylose žinių apie muzikantų nusikaltimus rasti nepavyko, bet 9 dešimtmetyje jų jau būta. Pvz., 1786 m. balandžio 8 d. Antakalnio vienuoliai trinitoriai skundė Breslaujos pavieta rotmistrą ir husarų vėliavos vėliavininką Romualdą Ratovskį (Romuald Ratowski) ir kapelos muzikantus Tomą Samborskį (Tomasz Samborski), Martyną Bernackį (Marcin Biernacki), Pranciškų Savinskį (Franciszek Sawiński), Juozapą Adomavičių (Józef Adamowicz), Ignotą Butvydą (Ignacy Botwid) ir Mykolą Hrehorovičių (Michał Hrehorowicz), kurie gyveno jo namuose Savičiaus gatvėje. Anot skundo autorių, mirus Antakalnio gyventojui bajorui Juozapui Eklardui (Józef Eklard), jo žmona Kotryna (Katarzyna Eklardowa) pasirinko, kad laidotuvėse grotų trinitorių muzikantai Juozapas Tolovskis (Józef Tołowski), Mykolas Kulvinskis (Michał Kulwiński), Stanislovas Fialkovskis (Stanisław Fiałkowski), Antanas Majeuskis (Antoni Majewski) ir Juozapas Stažinskis (Józef Starzyński). Muzikantai turėjo groti miestiečio Stepono Domanskio (Stefan Domański) namuose prie rotušės. Greičiausiai konfliktas kilo dėl to, kad R. Ratovskio name gyvenantys muzikantai tikėjosi, jog K. Eklardo našlė juos pakvies giedoti vyro laidotuvėse. Netekę potencialaus uždarbio, jie gatvėje užpuolė ir sumušė konkurentus, pagrobė muzikos instrumentus. Vienuoliai skunde reikalavo nubausti kaltininkus, grąžinti instrumentus ir kompensuoti nuostolius²³. Deja, nežinoma, kaip pasibaigė minėtasis konfliktas.

Žvelgiant į šių nusikaltimų faktų kontekstą galima teigti, kad jie mažai kuo skyrėsi nuo kitų miesto erdvėje įvykdytų nusikaltimų. Juose vyravo keršto ir svetimos nuosavybės pasisavinimo motyvai.

Iš kelių atvejų kategoriškų išvadų negalime daryti. Tiesa, dviejose situacijose matoma konkurencinė kova tarp muzikantų, tai nebuvo tik buitinių sąskaitų suvedinėjimas. Nors XVIII a. Vilniuje vyko gana aktyvus muzikinis gyvenimas, bajorų kriminalinėse bylose muzikantai minimi nedažnai. Matyt, tai lėmė, kad bajorų ir bažnyčių muzikantų interesai LDK sostinėje susikirsdavo gana retai. LDK sostinės muzikantų gyvenimo akimirkos, užfiksuotos bylose, kol kas mažai pasako apie to meto žemiausiojo luomo menininkų kasdienybę. Tolesni Vilniaus istorijos tyrimai atskleistų daugiau muzikantų gyvenimo detalių, kurios svarbios pažįstant to meto visuomenę.

²² J. Trilupaitytė, *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*, p. 71.

²³ 1786 m. balandžio 28 d. Antakalnio trinitorių skundas prieš Breslaujos pavieta rotmistrą ir husarų vėliavos vėliavininką Romualdą Ratovskį, 1786 m. Vilniaus pavieta pilies teismo aktų knyga, *LVA*, SA, b. 4801, l. 802–803v.

A FEW EPISODES FROM THE LIFE OF MUSICIANS IN THE 18TH CENTURY AS REPRESENTED IN THE CASES OF VILNIUS POWIAT CASTLE COURT

Summary

DOMININKAS B U R B A

The article offers three episodes from the life of Vilnius musicians in the 18th century. There is little information on musicians in nobility related cases of Vilnius powiat, in fact, only several facts were traced which suggests that the intersection of musicians' and noblemen's interests in Vilnius were rather rare. The first situation was a violent conflict between Kazimieras Gembičius (Kazimierz Gębicz), the Kapellmeister of Vilnius Franciscan Church, and his musicians and Jesuits from Vilnius Academy and the Domus Professa Vilmensis at St. Casimir's Church and their students from musicians' bursa which took place in 1722. The reason underlying the abovementioned conflict was competition for orders. Another situation was a violence and robbery related case between Vilnius citizen Motiejus Kvačinskis Jaroševičius (Maciej Kwaczyński Jaroszewicz) and students of musicians' bursa at Domus Professa Vilmensis at St. Casimir's Church heard in the same year. And the third situation was a complaint against Romualdas Ratovskis (Romuald Ratowski), Rittmeister of Breslaw powiat and standard-bearer of hus-sar flag, and his musicians submitted by the Trinitarians of Antakalnis in 1786. Two of the three situations were related to musicians' rivalry.

Gauta 2012 m. kovo mėn.

Domininkas B u r b a. Humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos edukologijos universiteto Lietuvos istorijos katedros lektorius, Vilniaus universiteto Senovės ir Viduramžių katedros mokslininkas stažuotojas. Mokslinių interesų kryptys: kriminalinė istorija, Vilniaus miesto ir regiono istorija, turizmo istorija.

Adresas: T. Ševčenkos g. 31, Vilnius 01108

El. paštas: domininkasb@gmail.com